

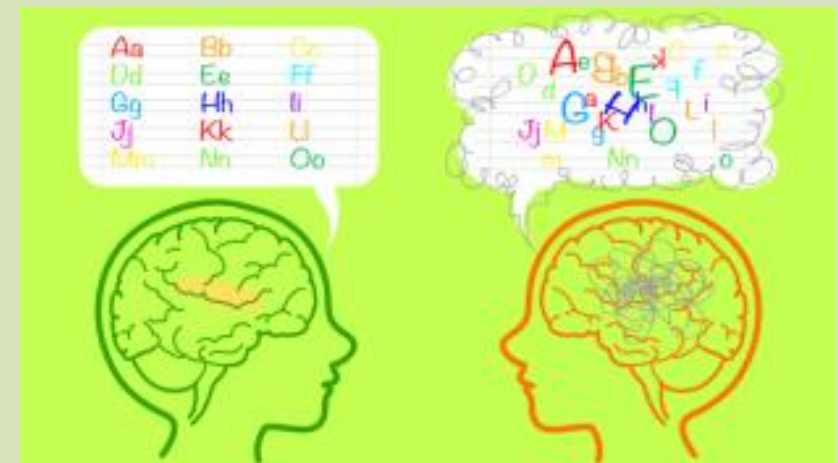
Literatūra

1. *Foneminės klausos lavinimas priešmokykliniame amžiuje.* (žiūrėta 2019-12-10). Prieiga per internetą: <<https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/vartotoju-straipsniai/fonemines-klausos-lavinimas-priesmokykliniame>>
2. Giedrienė, R. (2011). *Specifiniai mokymosi sutrikimai ir vaiko socializacija: metodinė priemonė.* Vilnius.
3. Gedutienė, R. (2017). *Disleksijos archipelagas.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto biblioteka.
4. Huilqvist, A. (2018). *Pasikalbėkime apie disleksiją?.* Vilnius: Pamėginčius.
5. Pukinskaitė, R. (2006). *Vaikų skaitymo sutrikimai.* Vilnius: VPU leidykla.
6. *Žaidžiame ir skaitome priešmokyklinėje grupėje.* (žiūrėta 2019-12-10). Prieiga per internetą: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/dalijames-amziuje/15806>>. patirtimi/zaidziame-ir-skaitome-priesmokyklineje-grupeje/26340
7. *Frepy.* (žiūrėta 2019-12-10). Prieiga per internetą: www.frepy.eu.
8. *Žiburėlis mokomosios priemonės vaikams.* (žiūrėta 2019-12-10). Prieiga per internetą: < www.ziburelis.lt >.

Parengė: Specialiosios pedagogikos (logopedijos) magistro studijų programos, I kurso studentė: Rūta Mačiūnaitė.

Patarimai ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams

Disleksijos rizikos požymiai ir prevencija (fonologinio suvokimo ugdymas) ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje

Lankstinuko tikslas – pristatyti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, kas yra disleksija, kokie jos rizikos požymiai ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje ir patarti, kaip ugdyti fonologinį suvokimą.

Problema

Labai svarbu pastebėti disleksiją, kaip galima anksčiau, nes šio sutrikimo požymiai dažniausiai yra pastebimi tik pradinėse klasėse. Taip yra dėl to, kad vaikai tada pradeda daugiau rašyti, skaityti ir tik tada išryškėja jų sutrikimai (Pukinskaitė, 2006). O Gedutienė (2017) teigia, kad ilgą vyravo įsitikinimas, kad skaitymo ir rašymo mokymasis yra mokyklinė veikla ir atpažinti mokinius, turinčius disleksiją, galima tik jiems pradėjus skaityti ir rašyti mokykloje. Disleksija nėra visiškai įveikiama, tačiau, jei vaikai yra tinkamai ugdomi, jie gali padaryti didelę pažangą. Kuo anksčiau vaikai sulauks pagalbos, tuo didesnė tikimybė daugiau išmokti (Huilqvist, 2018).

Kas yra disleksija?

„Disleksija – tai didžia dalimi genetinės kilmės, šeimose iš kartos į kartą perduodami ilgalaikiai sunkumai mokantis taisyklingai ir sklandžiai perskaityti bei užrašyti žodžius. Šių sunkumų kyla dėl fonologinio apdorojimo trūkumų, kurie pasireiškia nepaisant normalaus intelekto ir tinkamo mokymo.“ (Gedutienė, 2017, p. 37).

Pagrindiniai disleksijos rizikos požymiai ketvirtaisiais penktaisiais gyvenimo metais (Gedutienė, 2017):

- Sutrikusi stambiosios ir smulkiosios motorikos raida;
- Sakytinės kalbos sunkumai;
- Atminties ir fonologinio supratimo sunkumai.

Pagrindiniai disleksijos rizikos požymiai priešmokykliniame amžiuje (Gedutienė, 2017):

- Sutrikusi stambiosios ir smulkiosios motorikos raida;
- Sakytinės kalbos sunkumai;
- Atminties sunkumai;
- Orientacijos erdvėje sunkumai.
- Fonologinio supratimo, raidės ir garso ryšio susidarymo sunkumai.

Toliau bus aptarta, kaip ugdyti vaikų fonologinį suvokimą. „Fonologinis suvokimas – tai visų garso ir skiemens skiriamųjų reikšmių suvokimas, įskaitant kirtį, priegaidę, intonaciją, skiemenų skaičių žodyje, žodžio garsinę skiemeninę struktūrą, ritmą, melodiką“ (Giedrienė, 2011 p. 85). Anot Pukinskaitės (2006), jei nėra sakytinės kalbos sutrikimo tai yra patikimiausias disleksijos prognostinis rodiklis. **Geriausiai ugdyti vaiko fonologinį suvokimą, kai jis yra 5 – 6 metų, tai atlikti mokykloje dažnai jau būna per vėlu** (Giedrienė, 2011).

Kaip ugdyti fonologinį suvokimą?

1. Vaikams, turintiems kalbos sutrikimų, sunkoka iš karto pereiti prie viso žodžio garsinės analizės, todėl reikėtų jiems organizuoti įžangines pratybas ir mokyti (Giedrienė, 2011):
 - skirti balsį žodžio pradžioje (pvz., a, o, ū žodžiuose Alė, oras, ūžė);
 - skirti priebalsį vienskiemenio žodžio pabaigoje (pvz., r, š žodeliuose ar, oš);
 - skirti priebalsį vienskiemenio žodžio pradžioje (pvz., m, š žodeliuose mū, ša);
 - analizuoti dvigarsius žodelius (pvz., nustatyti visus garsus iš eilės žodeliuose am, mū, aš, oš, ša);
 - analizuoti trijų garsų žodžius (pvz., man, gal, ėmė);
 - analizuoti keturių garsų dviskiemenius žodžius (pvz., mala, valo);
 - analizuoti dviskiemenius žodžius su antruoju uždaru skiemeniu (šakos, rūkas), su uždaru pirmuoju skiemeniu (lenta, kalva), su uždaraais abiem skiemenimis (miškas, pilkas).
2. Paprašykite sugrupuoti paveikslėlius pagal pirmą garsą: pvz., „Sudėk į vieną krūvelę paveikslėlius, prasidedančius garsu [k], į kitą – garsu [g]“ (Giedrienė, 2011).
3. Mokykitės žodžius skaidyti skiemenimis. Plodami rankomis,

galite suskaičiuoti visus žodžio skiemenis, pasakyti visus žodžio garsus iš eilės. (Giedrienė, 2011)

4. Labai įdomus ir vaikų mėgstamas žaidimas yra internetinėje svetainėje www.frepy.eu. Jo pavadinimas „*Keista košė*“. Iš pradžių avytė pristato žaidimo taisykles. Vaikams iš visų paveikslėlių reikia rasti tą, kuriame yra nurodyta raidė. Raidė visada yra žodžio pradžioje. Paspaudus ant paveikslėlio galima išgirsti taisyklingai tariama paveikslėlio pavadinimą. Suradus tinkamą paveikslėlį jį reikia įdėti į dubenį, kurį laiko virėjas robotas. Programa parodo, ar vaiko įdėtas daiktas yra parinktas teisingai. Atlikus penkias užduotis robotas pasveikina vaiką ir siūlo žaisti dar kartą. Pradėjus žaisti žaidimą iš naujo yra rodomos užduotys su kitais garsais ar paveikslėliais. Šioje svetainėje yra ir kitas labai panašus, tačiau sunkesnis žaidimas „*Nesąmonių sriuba*“. Šio žaidimo principas toks pats, kaip ir prieš tai aptartame žaidime, tik jame nurodyta raidė yra žodžio viduryje. Šių žaidimo tikslas – susieti raidės vaizdą su garsu žodžiuose.
5. Žaiskite žaidimą „*Ištark, surask, pagalvok*“. Jo tikslas – ne tik ugdyti foneminį suvokimą, bet ir mokytis taisyklingai tarti garsus, turtinti žodyną. Vaikas turi paimti kortelę, pasakyti kokia raidė parašyta kortelės viduryje, pavadinti nupieštus paveikslėlius, kurie prasideda su šiuo garsu, surasti vieną

nereikalingą paveikslėlį (jis prasideda kitokiu garsu).

6. Su ta pačia priemone galima žaisti ir kitą žaidimą „Surask kas tinka“. Šiuo žaidimu galime ugdyti foneminį suvokimą, raidžių rašymo įgūdžius, dėmesį, taisyklingą garsų tarimą, plėsti žodyną. Vaikas turi paimti kortelę, pasakyti kokia raidė parašyta kortelės viduryje, apvedžioti raidę piršteliu. Pavadinti nupieštus paveikslėlius ir surasti paveikslėlį, kuris prasideda šiuo garsu. Sugalvoti sakinį su tinkamu paveikslėliu.
7. Labai naudingas bus ir žodžių, besiskiriančių tik vienu garsu (parenkame žodžius su tuo metu diferencijuojamais garsais), lyginimas, pavyzdžiui: kelia – gelia, puvo – buvo, musė – mušė, žilas – šilas ir kt. Tai ne tik ugdo vaikų fonologinį suvokimą, bet ir padeda įsitikinti, kad ir vieno garso netaisyklingas tarimas gali pakeisti žodžio reikšmę, dėl to visų žodžių visus garsus visada reikia ištarti taisyklingai.

8. Išmokus vaikus išgirsti pasirinktą garsą žodyje, reikia mokyti nustatyti to garso vietą. Šiai užduočiai reikia parinkti paveikslėlius, kurių pavadinimai turi reikiamą garsą žodžio pradžioje, viduryje arba gale. Žaidimas „Kur yra garsas?“ Jo tikslas – nustatyti garso vietą šiuose žodžiuose: siena, batas, mėsa, siūlai, šaka, neš, višta, šalikas. Kirmėlytės galva – žodžio pirmas garsas. Vidurys – viduryje, esantys garsai. Uodega – paskutinis žodžio garsas. Geltonas keturkampis žymi garsą š, raudonas garsą s
9. Labai svarbu mokyti diferencijuoti kelis panašius garsus diferencijuoti iš klausos ir atitinkamai reaguoti į kiekvieną. Internetinėje svetainėje www.ziburelis.lt yra žaidimų skirtų šių garsų diferencijavimui: [k] ir [g]; [p] ir [b]; [t] ir [d]; [r] ir [l]; [š] ir [ž]; [s] ir [š]. Vaikams reikia rūšiuoti daiktus, įdėti į tinkamą dėžę pagal žodyje išgirstą garsą.
10. Labai įdomus žaidimas – „Raidelių namai“, kurį galima parsisiųsti į išmanųjį telefoną ar planšetinį kompiuterį. Jame galima pasirinkti į kokį kambarį norėsi eiti: vonią, miegamąjį, vaiko kambarį ar virtuvę. Pasirinktame kambaryje paspaudžiame ant pasirinkto daikto ir turime sudėlioti raides, sudėlioti raides, kad gautume išsibarsčiusį žodį.

